

РЕФОРМА ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ УКРАЇНИ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ЗАХИСТ КОНСТИТУЦІЙНОГО ЛАДУ

Гудзь Тетяна Іванівна

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри конституційного і
міжнародного права факультету № 4
Харківського національного
університету внутрішніх справ
e-mail: gudz_t@mail.ru

Ключові слова: конституційний лад, суверенітет, територіальна цілісність, конституційно-правові відносини, система гарантій, судові та правоохоронні органи, поліція.

Проголошення незалежності України мало результатом корінну зміну конституційного ладу нашої держави. І хоча до теперішнього часу поняття конституційного ладу у вітчизняній юридичній науці визначається по-різному, проте потреба його гарантування не викликає сумнівів, оскільки будь-яка держава апріорі захищає власний конституційний лад та забезпечує його стабільність. Гарантувати конституційний лад означає, зокрема, здійснювати його захист через подолання негативних проявів у сфері політики, економіки, соціального та духовного життя суспільства.

Як відомо, під гарантіями в юридичній науці прийнято розуміти систему загальних і спеціальних, або ж власне юридичних, способів і засобів забезпечення існування того чи іншого конституційно-правового явища чи дієвості відповідного конституційного режиму. На думку більшості вчених, ці гарантії мають комплексний і системний характер. Як зазначає О. Скрипнюк, під гарантіями конституційного ладу України слід розуміти систему загально-соціальних і спеціальних юридичних (нормативно-правових і організаційно-правових) умов і засобів матеріального та процесуального характеру, які забезпечують дієвість основних принципів та інститутів суспільного і державного ладу України. Як у теорії держави і права, так і у конституційному праві, залежно від змісту та виду суспільної діяльності, більшість науковців виділяють загальні та спеціальні (юридичні) гарантії конституційного ладу.

Разом із тим, вітчизняний правник М.І. Козюбра пропонує іншу систему гарантій конституційного ладу: український народ, Конституція і закони України, Українська держава в цілому і в особі її спеціалізованих інститутів (організацій, служб), Верховна Рада України, Президент України, Кабінет Міністрів України та інші органи виконавчої влади України; Конституційний Суд України, суди загальної юрисдикції і прокуратура, політичні партії і громадські організації; засоби масової інформації,

територіальні громади та органи місцевого самоврядування, міжнародні організації. В основу зазначеної системи гарантій конституційного ладу покладено суб'єктний склад, а названі суб'єкти конституційно-правових відносин наділяються значними повноваженнями у сфері захисту конституційного ладу держави.

При цьому слід зазначити, що сучасна криза, яка пов'язана з анексією Автономної Республіки Крим, військовими діями на окремих територіях Донецької та Луганської областей, загострення ситуації на півдні нашої країни призводить як до розширення кола суб'єктів, на які покладається завдання щодо захисту конституційного ладу, так і до їх значущості у даному механізмі. Окрім Збройних Сил України, на які відповідно до Конституції покладається оборона України, захист її суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності, серед суб'єктів органів державної влади суттєво зростає роль органів виконавчої влади. У свою чергу, ключовими у системі органів виконавчої влади є правоохоронні органи, у першу чергу, поліція і Служба безпеки України, оскільки стабільне їх функціонування є необхідною умовою захисту конституційного ладу, забезпечення законності і правопорядку, дотримання прав і свобод людини та громадянина. Від ефективності діяльності зазначених органів значною мірою залежить успішність реалізації національних інтересів та стабільність суспільного розвитку. При цьому їх функціонування має ґрунтуватись на таких цінностях і принципах, як демократія, верховенство права й ефективність (на основі демократичного правління й законності).

Сучасні зміни соціально-економічних і політико-правових умов функціонування правоохоронної системи, курс нашої держави на євроінтеграцію детермінують потребу в реформуванні системи правоохоронних органів, адаптації її до суспільних потреб і можливостей держави. Річ у тім, що протягом тривалого часу вони представляли собою репресивні органи, діяльність яких була спрямована, у першу чергу, на захист інтересів держави, а не людини. Разом з тим, розвинений інститут прав і свобод людини і громадянина є важливою засадою конституційного ладу будь-якої демократичної та правової держави. Державою мають бути не лише декларовані права і свободи людини, але й передбачена надійна система їх захисту і це стосується, насамперед, діяльності судових і правоохоронних органів, за допомогою яких здійснюється захист найвищих цінностей нації, а саме життя, здоров'я, людей, прав і свобод громадян. Держава повинна змінити вектор розвитку поліції і перетворити її з воєнізованого формування у службу, яка надає суспільству послуги щодо забезпечення безпеки і правопорядку. Тому реформування правоохоронних органів відповідає сучасним потребам українського суспільства і пов'язано із удосконаленням механізму захисту конституційного ладу.

Одним із важливих кроків із вдосконалення організації та діяльності системи правоохоронних органів України стало затвердження Стратегії

розвитку органів внутрішніх справ України та Концепції першочергових заходів реформування системи Міністерства внутрішніх справ. Реалізація положень зазначених програмних документів повинна сприяти підвищенню ролі інститутів громадянського суспільства та органів місцевого самоврядування у сфері забезпечення прав і свобод людини і громадянина, налагодженню ефективної співпраці з населенням та місцевими громадами. Крім того, передбачено, що оновлене МВС у контексті національної безпеки буде займатися правоохоронною діяльністю, захистом конституційного ладу, територіальною обороною, міграційною діяльністю, охороною держкордону, пожежно-рятувальною діяльністю. Таким чином, реформа органів внутрішніх справ пов'язана, у першу чергу, з коригуванням завдань та функцій правоохоронних органів, упровадженням нових засад проходження служби, нових критеріїв оцінки роботи правоохоронців для підвищення рівня захисту прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави від протиправних посягань. Крім того, досить важливим аспектом реалізації Концепції першочергових заходів реформування системи Міністерства внутрішніх справ має стати демілітаризація МВС та перехід до виконання соціально-сервісних функцій правоохоронними органами з метою розв'язання проблем населення.

Реформування правоохоронних органів має включати в себе і трансформацію організації діяльності Служби безпеки України, адже саме на неї покладається у межах визначеної законодавством компетенції захист державного суверенітету, конституційного ладу, територіальної цілісності, економічного, науково-технічного і оборонного потенціалу України, законних інтересів держави та прав громадян від розвідувально-підривної діяльності іноземних спеціальних служб, посягань з боку окремих організацій, груп та осіб, а також забезпечення охорони державної таємниці. Саме від ефективності її діяльності буде залежати державна безпека України, протидія внутрішнім і зовнішнім деструктивним силам у зазіханні на конституційний лад.

Напрями реформування Служби безпеки України визначені Концепцією розвитку сектору безпеки і оборони України, з урахування положень якої особливої уваги потребують питання у сфері досудового слідства, контррозвідувальної діяльності, боротьби з тероризмом та захисту конституційного ладу, а також охорони державної таємниці та іншої інформації з обмеженим доступом. У наукових колах неодноразово підкреслювалося, що ключовим фактором, який визначає необхідність реформування національної спецслужби, є забезпечення сталого розвитку українського суспільства, передумовою чого є дотримання верховенства права, у тому числі у контексті діяльності спеціальної служби, що має служити народу України, захищати його права та поважати свободи, дотримуючись законності та рівноправного ставлення до громадян.

Таким чином, в умовах розбудови в Україні демократичної, правової

держави, проблема забезпечення стабільності та непорушності конституційного ладу набуває особливої актуальності. Існуючі загрози сьогодення вимагають від органів влади, у т.ч. й правоохоронних, забезпечення внутрішньої безпеки держави і ефективний захист громадян. Побудова в Україні правоохоронних органів європейського зразка з додержанням принципів верховенства права, неупередженості, добросовісності та дотримання прав і свобод людини і громадянина, мають суттєво вплинути на весь механізм захисту конституційного ладу, стати ключовими під час провадження ними своєї діяльності.

СТАН КРИМІНОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ В УМОВАХ ТОТАЛІТАРНИХ МЕТОДІВ КЕРІВНИЦТВА НАУКОЮ В РАДЯНСЬКОМУ СОЮЗІ І ЙОГО НАСЛІДКИ ДЛЯ СУЧАСНОЇ КРИМІНОЛОГІЇ В УКРАЇНІ

Давиденко Михайло Леонідович
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінально-правових наук
юридичного факультету Харківського
національного університету імені В.Н. Каразіна
e-mail: criminal_law@karazin.ua

Ключові слова: кримінологія, кримінологічні дослідження, історія кримінологічної думки.

Виникнення та поширення кримінологічних ідей в Україні багато сучасних кримінологів пов'язують із поглядами відомого українського філософа-просвітителя Г. С. Сковороди (1722-1794), який приділяв увагу питанням демократичного соціального устрою суспільства, створення умов розвитку особи, виховання соціальних якостей, морального самовдосконалення людини через боротьбу в душі добра і зла. Як окрема наука кримінологія формувалась у процесі розвитку науки кримінального права в основному у ХІХ ст. Багато думок кримінологічного характеру можна знайти у працях з кримінального права В. А. Ліновського, С. О. Богородького, О. Ф. Кістяківського та інших. Розвиваючись у загальному руслі світової цивілізації, українська кримінологічна думка була представлена у різних напрямках.

Така тенденція продовжувалась і в перші роки радянської влади до кінця 20-х років ХХ ст., не зважаючи на те, що з перших місяців існування радянської влади почали вживатися заходи щодо здійснення контролю за процесом аналітико-кримінологічної діяльності. Так, з цією метою із самого початку створення і діяльність спеціальних наукових кримінологічних